

bűncselekményekről szóló híreknél sokkal nagyobb hatással vannak a bűnözésre - részben annak eldurvulására, részben a potenciális sértettek szorongására, félelmére - a TV-ben sugárzott filmek, melyekben reggeltől késő éjszakáig a legrafináltabb és legbrutálisabb módon elkövetett gyilkosságok sorozatát láthatják a nézők, közöttük is elsősorban a gyermekek és fiatalok. Ezekben a filmekben a konfliktusok megoldásának egyetlen módja van: a másik ember megsemmisítése. Ezt teszik a bűnözők és ezt teszik a filmbeli hősök is. Ez a "minta" tükröződik vissza napjaink bűnözésében. Olyan környezetben élünk, ahol az emberi élet értéke lassan nullává degradálódik.

ELŐSZÓ

Az 1996. április 12-én megtartott tudományos ülésen a gazdasági szervezett bűnözés elleni harc során felmerülő rendőri, vám- és pénzügyőri, valamint ügyészi feladatokról esett szó. Kötetünkben két előadást teszünk közzé, mivel Selmeczi István, a Fővárosi Főügyészség osztályvezető ügyésze nem juttatta el számunkra előadása írásos változatát.

Kacziba Antal a rendőrség szemszögéből tekintette át a gazdálkodással összefüggő bűncselekményeket. A klasszikus szervezett bűnözés és a gazdasági bűnözés összefonódására és ennek fokozott társadalomra veszélyességére mutatott rá, kiemelve, hogy a szervezett bűnözői kör egyes alakjai jelentős gazdasági hatalmuk révén a társadalmi hierarchia csúcsára jutnak, ahonnan saját érdekeiknek megfelelően irányítják a gazdasági és társadalmi folyamatokat. Az utóbbi években a hazai bűnüldözőknek is szembe kell nézniük a gazdasági bűnözés területén megjelenő erőszakkal, amely az erőszakos bűnözés olyan új megjelenési formáit hozta magával, mint pl. a védelmi zsarolások, emberrablások, illetve a leszámolásszerű emberölések.

A bűnüldözési teendők mellett a jogalkotókra váró feladatokra is ráirányította a figyelmet, mondván, hogy a megfelelő korrupcióellenes jogszabályok, különösen a képviselők, illetve magas beosztású köztisztviselők összeférhetetlenségét szabályozó törvény nélkül kivédhetetlen a szervezett alvilág és a közélet szereplőinek összefonódása.

Lux Gyula ugyane problémakört tekintette át, hivatásából adódóan egészen más megközelítés alapján. Sokkoló adatokkal is szolgáló előadását a fekete gazdaság definiálásával kezdte, s felhívta a figyelmet arra, hogy napjainkban egyre több azoknak a száma, akik a gazdasági élet szereplőiként még csak alternatívaként sem számolnak a jogszabályok betartásával. A "jogszabályi infláció" vitathatatlanul hozzájárul a gazdasági

életben jelenlévő visszaessékokhoz, visszaélésekhez, állapította meg - ily módon a jogalkotókat is megszólítva - az előadó.

Rendkívül széleskörű képet kaphattunk a vám- és pénzügyőrség által felderített, a gazdasági élet területén legtipikusabban előforduló bűncselekményekről. Az egyes jogsértő cselekmények taglalása során sosem mulasztotta el a kialakulásban szerepet játszó okok felsorolását. Ezen okok ismeretében ismertette a megelőzést célzó javaslatait, hangsúlyozva, hogy a fekete gazdaság, a szervezett bűnözés és a korrupció elleni harc abban az esetben lehet sikeres, ha társadalmi támogatottság kíséri.

A szerkesztő

Dr. Kacziba Antal (helyettes államtitkár, Belügyminisztérium):

A GAZDASÁG, A FEKETE GAZDASÁG, A GAZDASÁGI SZERVEZETT BŰNÖZÉS ÉS A KORRUPCIÓN

Egyetértve a Magyar Kriminológiai Társaság Igazgató Tanácsa nevében részemre küldött megtisztelő felkérés megállapításaival, el kell ismernem: "A gazdasági szervezett bűnözés és a korrupció a szakmai közvéleményt foglalkoztató egyik legfontosabb kérdéssé váltak..." Mindehhez hozzá kell tenni azonban azt is, hogy a gazdaság, valamint az ehhez kapcsolódó devianciák, sőt erkölcsi vétségek a társadalom egésze számára meghatározó jelentőségű problémává váltak. Éppen ezért a közvélemény, a különböző politikai fórumok és a tömegkommunikáció napi rendszerességgel foglalkozik e jelenségkörrel. Korántsem biztos azonban, hogy a megbeszélések, viták résztvevői tisztázott fogalmak talaján állva kritizálják vagy támogatják egymás álláspontját. Éppen ezért alapvető feladatommak tartom, hogy a tisztelt hallgatóság előtt ismertessem: vajon mit ért a rendőrség a gazdasági bűnözés, a fekete gazdaság és a szervezett bűnözés fogalmai alatt?

A gazdálkodással összefüggő bűnözés helyzetének értékelése

A bűnüldözési gyakorlatban már hosszabb ideje felmértük - a rendőri tevékenység is ennek megfelelően szerveződött -, hogy a gazdálkodással kapcsolatos bűncselekmények fogalomköre lényegesen tágabb, mint a Btk. XVII. fejezetében felsorolt gazdasági bűncselekmények összessége. A gazdasági bűnözés ilyen irányú értelmezése eredményeként eljuthattunk egy olyan szélesebb fogalomhoz, amely a gazdasági tevékenységgel összefüggésben elkövetett bűncselekményeket foglalja magában.

E fogalmat elsősorban az elkövetés módja, körülményei, az elkövetők köre, illetve a velük szemben alkalmazott sajátos felderítési taktika alakíthatta ki. Véleményünk szerint tehát a **gazdálkodással összefüggő bűncselekmények körébe tartoznak:**

- a Btk. XVII. fejezete: a gazdasági bűncselekmények;
- a Btk. XVIII. fejezetéből, egyes vagyon elleni bűncselekmények, így különösen a sikkasztás, a csalás, a hűtlen kezelés, a vásárlók megkárosítása, a bitorlás, a hitelsértés;
- mindezekén túl a már hivatkozott szempontok alapján e csoportba tartoznak a Btk. XV. fejezetéből a hivatali visszaélés, a vesztegetés, a befolyással üzérkedés jelentékeny számban a gazdálkodás menetében megvalósított esetei;
- a Btk. XVI. fejezetéből a környezetkárosítás és a természetkárosítás.

A magunk részéről e fogalom meghatározást nem tekintjük tudományosan megalapozottnak, sőt még elméleti igényrel rendezett felsorolásnak sem minősíthető. A Btk. különböző fejezeteiben felsorolt bűncselekmények azonos kategóriába sorolása csupán azon a bűnüldözői tapasztalaton alapul, hogy szóban lévő bűncselekményekhez tartozó elkövetői kör kriminalisztikai és nagy valószínűséggel kriminológiai szempontok alapján a viszonylagos homogenitás jeleit mutatja, továbbá, hogy a velük szemben folytatott rendőri felderítő tevékenység azonos taktika és módszerek alapján folytatható eredményesen.

Meg kell állapítani azt is, hogy a gazdálkodással összefüggésben elkövetett bűncselekmények statisztikai megfigyelése nem problémamentes. Nyilvánvalóan nem okoz

gondot a Btk. XVII. fejezetében foglalt gazdasági bűncselekmények regisztrálása, mint ahogy a hivatali visszaélés, a vesztegetés, a befolyással üzérkedés tényállásainak számbavétele sem. Emellett azonban a gazdálkodással összefüggésben elkövetett tekintélyes számú vagyon elleni bűncselekmény számbavétele elsősorban a károsultak jogi helyzetére tekintettel történik. Tehát a gazdálkodással összefüggésben elkövetett bűncselekményként értékeljük mindazon sikkasztásokat, csalásokat, hűtlen és hanyag kezeléseket, az orgazdaságot, a vásárlók megkárosítását, a bitorlást, a szerzői és szomszédos jogok megsértését, továbbá a hitelsértést is, amelyek károsultja nem természetes személy. A teljes bűncselekményi körből történő leválogatást az ERÜBS B-lapjának 24. pontja alapján végeztük.

Számunkra a funkcionális fogalom meghatározás elsősorban nem elméleti jelentőségű, hanem ahhoz nyújt segítséget, hogy lehetőség szerint pontosan meghatározzuk a rendőrség gazdaságvédelmi feladatainak körét.

A rendőri gazdaságvédelmi tevékenység tárgya a gazdasági és a gazdálkodással összefüggő bűncselekmények összessége, amelyeket a rendőri feladatok meghatározása szempontjából a következők jellemeznek:

- a gazdálkodással összefüggő jogsértések a gazdasági bűncselekmények mellett vagyon elleni bűncselekményként jelennek meg, elkövetésüket és leplezésüket esetenként a vesztegetéssel szerzett pozíció alapozza meg;
- a jogsértések főként a pénz- és áruhitelzés, a biztosítás, a kereskedelem, a devizagazdálkodás és vámigazgatás, az adó- és társadalombiztosítás, a privatizáció, az állami támogatás, a számviteli fegyelem, a környezet- és természetvédelem területén fordulnak elő;

- a gazdasági bűnözés egy része nemzetközi jellegű és egyre inkább az európai piacgazdaságokban ismert bűnözési formák és elkövetési módszerek jellemzik;
- a gazdálkodással összefüggő bűncselekményekhez kapcsolódó elkövetési érték, okozott kár, vagyoni hátrány, elmaradt bevétel rendkívül nagy, amely a nemzetgazdaságot terheli;
- a gazdálkodással összefüggő jogsértések széles körében szereplő vállalkozások jelentős része illegális jellegű;
- a vegyes tulajdonú vállalkozások létesítésénél, a privatizációnál, a kereskedelmi bankokban bonyolított pénzügyi műveleteknél tisztázatlan eredetű, vagy kifejezetten bűnös forrásból származó tőke is jelen van;
- az elkövetők egy része megkísérel pozíciókat szerezni a gazdasági döntéseket hozó, az ellenőrzési, illetve a hatósági jogkört gyakorló államigazgatási szervezetekben, jogsértéseikre a tervszerűség és a szervezettség jellemző. A vállalkozásaik jogellenes jövedelemszerzés, vagy illegális jövedelmek "tisztára mosása" céljából jönnek létre és "zárt" kört alkotnak.

Ilyen módon tehát a rendőri gazdaságvédelmi tevékenység tárgya a gazdálkodással összefüggésben elkövetett bűncselekmények megelőzése, felderítése, megszakítása, az elkövető kilétének megállapítása és a bizonyítékok megszerzése. E tevékenységünk során a rendőrségi törvényből származó felhatalmazások alapján titkos információgyűjtést folytatunk, illetve foganatosítjuk a hatáskörünkbe tartozó nyomozásokat.

Az említett módon folytatott statisztikai megfigyelés tájékoztató jellegű adatai szerint a gazdálkodással összefüggésben elkövetett bűncselekmények száma 1991-1995 év között rendkívül jelentős mértékben növekedett. Míg 1991-ben 13.885 ilyen bűncselekmény vált ismertté, 1995-ös adataink szerint az

ERÜBS által regisztrált bűncselekmények száma meghaladta a 140 ezret.

A kiugró növekedés oka a csalások számának robbanásszerű növekedése, illetve az, hogy a szerzői és szomszédos jogok megsértésének tényállását egyre nagyobb gyakorisággal sikerült megállapítani. Emellett azt is tapasztaljuk, hogy fokozatosan "életre kelnek" a korábban ritkán alkalmazott vagy új, a gazdasági bűncselekményekhez kapcsolódó tényállások. Érzékelhető növekedés következett be a vesztegetések számában, az ártalmas közfogyasztási cikkek történő visszaélés területén, a csődbüntettek terén, rossz minőségű termék forgalombahozatalával kapcsolatban, továbbá ugrásszerűen megnőtt a jogosulatlan pénzügyi tevékenységek száma. Nagymértékű növekedés tapasztalható az adó- és társadalombiztosítási csalások terén is.

A fekete gazdaság gyakorlaati megjelenése rendkívül sokszínű. Tapasztalataink szerint az alábbi csoportok képezhetők: tiltott tevékenységek végzése, valamint azokból származó bevételek legalizálása; köztehervállalás nélkül végzett tevékenységek; a közteherviselés alól kivont jövedelmek képzése; fekete kereskedelem folytatása; nem regisztrált áruk, szolgáltatások nemzetközi forgalma (csempészet); a fekete munka; a pénzmosás; fiktív támogatások igénylése, jogosulatlan adó-visszaigénylések.

Tapasztalataink szerint a jogsértések főbb jellemzői az alábbiak szerint összegezhetők:

Egyre gyakrabban tapasztalható az elkövetői kör oldaláról a tervszerűség, a többszintű munkamegosztáson alapuló szervezettség, a jelentős anyagi, technikai, jogi és más szakértői háttér megléte, a tudatos konspiráció, s az a törekvés, hogy hosszabb távon kamatoztatható pozíciókat szerezzenek a gazdasági döntéseket hozó, az ellenőrzési, illetve hatósági jogkört gyakorló államigazgatási szervezetekben;

A gazdálkodással összefüggő jogsértések széles körében továbbra is jelen vannak az ún. "fantom cégek", amelyek jogellenes

jövedelemszerzésre, vagy illegális jövedelmek "tisztára mosására" jönnek létre;

Többoldalú aktív kapcsolat mutatható ki a gazdasági bűnözés és a vagyon elleni, illetve más, gazdálkodással összefüggésben elkövetett bűncselekmények tetteseinek között. Ez utóbbiak fekete gazdaságban játszott szerepe sem elhanyagolható, tekintettel arra, hogy az ilyen jellegű bűncselekmények elkövetői által felhalmozott anyagi javak többsége - ha nem mentik ki külföldre - ma már többnyire legális, vagy illegális vállalkozásokba kerül; A bűncselekmények egy részénél továbbra is tapasztalható a külföldi bűncselekmények hatása, egyrészt úgy, hogy az adott bűncselekményt nem magyar állampolgár követi el, másrészt úgy, hogy kezdenek meghonosodni az európai piacgazdaságokban megismert bűnözési formák, elkövetési módszerek, továbbá a különböző üzleti és egyéb összefonódások kapcsán jelen van a tisztázatlan eredetű, vagy kifejezetten bűnös forrásból származó tőke is;

Az elmúlt három év tapasztalata, hogy a szervezett bűnözés mellett a gazdasági bűnözés területén is megjelent az erőszak. A jogon kívüli megállapodások, jogellenes szerződések megszegése, hibás teljesítése, általában a fekete gazdaság terén tanúsított csalárd magatartások, továbbá az érdekeltségi szférák és területek felosztása egyre gyakrabban torkollik leszámolásszerű emberölésekbe. Egyre több a bűnös vagy féllegális üzletekkel összefüggésben elkövetett emberrablások, zsarolások száma és a gazdasági élet periferiáin megjelent a védelmi zsarolás.

A fekete gazdaság már hosszú ideje a figyelem középpontjában van, mind a nemzetközi életben, mind a hazai gazdasági szakemberek körében. Tény, hogy a fekete gazdaság jelenléte nem magyar sajátosság, hanem a piacgazdaság jelensége, amely eltérő mértékben, nagyságrendben jelen van a fejlett országok gazdaságában is. Nem szűkíthető le a nemzeti keretekre, átlépi az országhatárokat és sok esetben nemzetközi összefüggései is vannak.

A mai magyar gazdaság, a társadalmi és gazdasági rendszerváltás, a piacgazdaságra való áttérés közepette egyre nehezebben viseli el a fekete gazdaság növekvő súlyát, fejlődésének dinamizmusát és az ezzel járó nemzetgazdasági szinten is jelentős károkat.

Ezen túlmenően beláthatatlan következményekkel járhat az a szakemberek által már regisztrált folyamat, amely szerint a fekete gazdaság egyre több ponton kapcsolódik az elsődleges gazdasághoz, illetve a fekete gazdaság szereplőinek átlag feletti jövedelme valóságos gazdasági hatalom kialakulásához vezet és ez az összefonódások további erősödését eredményezheti.

Fentiek felismerése készítette az államot irányító tényezőket arra, hogy a problémakörben érintett szakemberek felmérjék a fekete gazdaság térnyerésének okait, külső és belső összefüggéseit, megjelenési formáit, kezdjék meg a jogi környezet rendezését, történjenek összehangolt intézkedések, melyek biztosíthatják a hatékony beavatkozást. A fekete gazdaság elleni küzdelem tipikusan sokszereplős feladat, feltételei az érintettek folyamatos együttműködését, illetve a rendelkezésre álló információk rendszeres és zökkenőmentes cseréjét igényli.

A Kormány felismerte a fekete gazdaság elleni szigorú fellépés szükségességét és az 1091/1995. (IX.27.) Korm. határozatban döntött a fekete gazdaság elleni jogalkotási feladatokról. A 2119/1995. (V.3.) számú Korm. határozatban a fekete gazdaság visszaszorítására, legalizálására irányuló jogalkotási feladatok kormányzati koordinációját határozták meg.

A Rendőrség - mint kormányzati irányítás alatt álló centrálisan szervezett államigazgatási szervezet - természetesen kellő aktivitással és hatékony munkára törekedve reagált a kormányzat a fekete gazdaság elleni fellépés terén hozott kriminálpolitikai döntéseire. E tekintetben nagy jelentőséget tulajdonítunk annak, hogy a fekete gazdaság elleni rendőri fellépés a rendőri gazdaságvédelmi tevékenység keretein belül valósul meg. Ez más megközelítésben azt is jelenti, hogy a kormányzat kriminálpolitikai döntései a tételes büntető- anyagi és eljárásjog határain belül valósulnak meg.

Ezt azért is indokolt hangsúlyozni, mert a tömegkommunikációban a rendőrség tevékenységét egyes ügyek kapcsán gyakran érik támadások, azt feltételezve, hogy a fekete gazdaság elleni rendőri fellépést politikai érdekek, napi politikai igények befolyásolják. A kritika okait a következőkben látjuk:

A kiemelkedő súlyú gazdasági bűnügyekben felelősségre vont gyanúsítottak védekezése rendszerint túlmutat a büntetőeljárás határain. Ártatlanságuk védelmének megerősítése, a velük szemben eljáró rendőri szervek politikai eszközökkel történő megfélemlítése érdekében gyakran veszik igénybe a tömegkommunikációs eszközöket vagy próbálnak informális csatornákon keresztül nyomást gyakorolni a jogalkalmazókra. A többnyire jóhiszemű újságírók a személyes szabadságjogok, az alkotmányosság és törvényesség védelme érdekében fellépve gyakran esnek manipuláció áldozatául;

A büntetőeljáráson kívüli védekezés eszközeivel az ügyben felelősségre vont gyanúsítottak gyakran tesznek kísérletet arra, hogy a büntetőeljárásban döntést hozó vezetők számára a döntések egyébként is meglévő jogi kockázatát a döntést hozó egzisztenciális kockázatának szintjére emeljék. Ez a törekvés esetenként sikerrel jár, az eljárásért felelősöket elbizonytalanítja és a nyomozás kezdeti szakaszaiban nem, vagy nem kellő következetességgel születnek meg szükséges döntések, az elengedhetetlen kényszerintézkedések. Ez később veszélybe sodorja a bizonyítás sikerét, mintegy visszaigazolja a vélelmezett szakszerűtlenséget, illetve politikai befolyásoltságot;

A rendőrség rendkívül sokat tett a gazdasági ügyekben folytatott nyomozások szakszerűségének javítása érdekében. Ennek ellenére nem állíthatjuk, hogy a büntetőeljárások minden esetben kellő színvonalon, megfelelő körültekintéssel folynak. Rendkívül sokat ártott a szakszerűség javítására irányuló törekvéseinknek, hogy a rendőrség ismert gazdasági nehézségei miatt bekövetkezett újabb elvándorlási hullám éppen a legjobban képzett nyomozói réteget érintette;

Az egyes gazdasági ügyekben a rendőri munka ellen irányuló támadások elhárítása azért is nehéz, mert a nyomozóhatóságok

munkatársait és vezetőit köti az ártatlanság védelmének elve, továbbá minden esetben figyelemmel kell lenniük a nyomozás taktikai érdekeire, a bizonyítás sikerére. Így rendszerint nincsenek abban a helyzetben, hogy tényszerű érveléssel utasítsák vissza az esetleges megalapozatlan kritikát. Ezen a helyzeten csak a bírósági ítélezés időszerűségének változása segíthetne, hiszen nyomozóhatóság eljárásának sikerét vagy kudarcát autentikusan csak a bírói ítélet igazolhatja vissza. Minthogy azonban ezek az ítéletek nem, vagy csak nagy késedelemmel következnek be, egyéb hátrányok mellett a nyomozóhatóságot kiszolgáltatottá teszik az ellene irányuló hangulatkeltő fellépéseknek.

Állítható, hogy a rendőrség nyomozóhatóságai a napi politikai érdekű befolyásolások érvényesítésének alkalmatlan tárgyai. Ez több érveléssel is igazolható:

A többpártrendszerű demokratikus jogállamban egyetlen politikai erő sem kerülhet olyan hegemon helyzetbe, hogy a jogállamiság követelményeivel szemben gyakorolt befolyásolási kísérletei más pártok előtt fedve maradnának, vagy hogy más politikai erők ezt ne tehesék kritika tárgyává

A nyomozó szervek vezetőinek elemi egzisztenciális érdeke, hogy az általuk irányított szervezetet politikai befolyásoktól mentesen működtessék, hiszen a politikai váltógazdaság következtében reális esélye van annak, hogy esetlegesen politikai befolyásra hozott jogellenes döntéseikről nagyon rövid időn belül számot kell adniuk;

Bármennyire is lassú, vontatott a bíróságok ítélezése, végül is mindig eljön az igazság órája, amikor az igazságszolgáltatás és a tömegkommunikáció színe előtt látványosan kiderülhetnek nem csak a jogalkalmazói tévedések, hanem az esetleges politikai befolyásra hozott döntések is. Nyilvánvaló, hogy ezt a kockázatot sem a jogalkalmazók, sem a politikai pártok nem vállalják szívesen.

Mindemellett azonban tagadhatatlan, hogy a rendőrséggel szemben jelentős társadalmi elvárások vannak a fekete gazdaság terén folytatott jogalkalmazást illetően. A társadalom igényeire, a közvélemény értékítéletére rendkívül érzékeny rendőrség szükségképpen arra törekszik, hogy ezeknek megfeleljen. E törekvés azonban soha nem terjedhet túl az alkotmányos és törvényes rend határain. Még akkor sem, ha valójában tudjuk, a polgárok jelentős hányada úgy véli, a társadalmi igazságtalanságok megszüntetésére, a gazdaság erkölcsi rendjének megszilárdítására is a rendőrség hivatott.

Természetesen a rendőri jogalkalmazás irányítói szerepkörében nem hagyható figyelmen kívül az erre rendelt szervezet tevékenységének társadalmi hatása. Nevezetesen az, hogy a büntető-jogalkalmazás milyen szerepet játszhat a gazdasági élet és általában a gazdaság működésének regulációjában. Az a szilárd véleményünk, hogy a piacgazdaság működésének szabályozásában döntő szerepet kell játszaniuk a gazdaság önszabályozó mechanizmusainak, szükség esetén az állam gazdasági intervenciók tevékenységének, a gazdaságbarát államigazgatási eszközökkel történő beavatkozásnak, a büntetőjog eszközszerét pedig csak végső lehetőségként szabad igénybe venni. Ennek nem mond ellent az a körülmény sem, hogy a gazdasági büntetőjog újrakodifikálása során a Büntető Törvénykönyv gazdasági bűncselekményekre vonatkozó különös részi tényállásainak száma jelentősen megnőtt. Ez azonban nem a gazdasági büntetőjog hatókörének kiterjesztését, hanem sokkal inkább az egyes tényállások pontosítását, az új gazdasági rendnek megfelelő új jogi fogalmak, tényállási elemek bevezetését hivatott szolgálni.

El kell utasítanunk tehát azt a felvetést, hogy a rendőri gazdaságvédelmi tevékenység, a fekete gazdaság elleni küzdelem, a gazdasági kockázatokat ismételtén a büntetőjogi kockázat rangjára törekszik emelni, továbbá azt is, hogy a rendőri beavatkozás nagy ütemben kriminalizálja a gazdasági élet szereplőit.

Kétségtelen tény, hogy bizonyos gazdasági, főképp adójogi intézkedések a vállalkozók egy részét arra készítetik, hogy likviditásuk fenntartása, a csőd elkerülése érdekében fekete gazdaságba meneküljenek. E jelenség felismerése azonban nem szolgáltat alapot arra, hogy olyan gazdálkodói magatartásokat is méltánytalanul fekete gazdaságban üldözöttek tekintsünk, amelyeket egyetlen jogállam sem tűrhet el. Ilyenek pl. szerzői és szomszédos jogok megsértésével előállított hamis video- és audió kazetták, a termékhamisítások révén a fekete kereskedelemben forgalomba hozott dohányárúk, illatszer, sportruházati cikkek, fehérneműk, amelyek forgalmazása lényegében tönkretette a magán-kiskereskedelmet. Senki sem gondolhatja komolyan, hogy a szökített olaj, az ólomtartalmú festékanyagból készített fűszerpaprika, a sóból kevert ételízesítő valaha is helyet kaphat a legális gazdaságban.

Visszatérve a szakmai kérdésekhez, szólni kell a szervezett bűnözés jelenségköréről, továbbá a gazdasági és a szervezett bűnözés összefüggéseiről.

Mint közismert, a szervezett bűnözés fogalomköre a világ minden táján élénk vita tárgya. Több százra tehető a szervezett bűnözésről alkotott elméleti igényű fogalmak száma. A legtöbb szerző vagy elkerüli a fogalom meghatározását, vagy arra utal, hogy a szervezett bűnözésről rendelkezésre álló ismeretek ma még nem teszik lehetővé az egzakt, elméletileg is helytálló fogalomalkotást.

A rendőrség nincs abban a helyzetben, hogy a fogalomalkotás körüli viták nyugvópontját kivárja, hiszen a szervezett bűnözés jelenségei életünk részévé váltak és a bűnüldöző szervek napi feladatainak jelentékeny részét alkotják. Mi nem kerülhetjük el a fogalomalkotást, pontosabban azt a feladatot, hogy a tudományos bírálat kockázatát is vállalva meghatározzuk a szervezett bűnözés elleni rendőri fellépés tárgyát.

Álláspontunk szerint a szervezett bűnözés elleni rendőri fellépés tárgya a **bűnszervezet**, amelyet a rendőri feladatok meghatározása szempontjából az alábbiak jellemeznek:

Szintekre tagolódó, hierarchikus, gyakran nemzeti, etnikai vagy rokoni alapon szervezett csoport, amelyben a szerepek - az alá- és fölérendeltségi viszony - előre meghatározottak. A magasabb szinten elhelyezkedő személy feltétlen engedelmességet - mely belső erőszakra épül - követel a hierarchiában alacsonyabb szinten állóktól. A bünszervezet csúcsán álló személyek általában nem állnak közvetlen kapcsolatban a bűncselekmény végrehajtásának résztvevőivel;

Tagjai többnyire hivatásos hűnözők, akik a rendszeres bűnelkövetést életmódnak és fő megélhetési forrásnak tekintik;

Tevékenysége több oldalról biztosított, álcázott, hatékony konspirációra és sokszor a legfejlettebb technika alkalmazására épül, fedő (fiktív) vállalkozások működtetésére támaszkodik;

Gyakran nemzetközi bűnöző kapcsolatok kialakítására, illetőleg az államok közötti együttműködésből adódó lehetőségek kihasználására törekszik. Érzékenyen reagálva a bel- és külpolitikai változásokat követő konjunktúrára, ahhoz igazítja bűnös tevékenysége stratégiáját és taktikáját;

Szervezett és kipróbált saját orgazdahálózatra (hálózatokra) támaszkodik, a bűnözést üzleti vállalkozásnak tekintve kialakítja a bűncselekményből származó jövedelem legálissá tételének ("tisztára mosásának") lehetséges módozatait, illetve beépül a legális üzleti életbe is;

A bűnözői életforma. fedésére szolgáló legális tevékenység, illetve legális szervezetek (vállalkozások) felhasználásával megkísérel pozíciókat szerezni az államapparátusban is. E beszivárgás elsősorban a bűnüldöző, az igazságszolgáltató és a gazdasági döntésekért felelős államigazgatási szervek felé irányul;

Bűnös céljainak elérése, illetve legális üzleti vállalkozásainak támogatása érdekében gyakran alkalmaz törvénybe ütköző módszereket, így különösen zsarolást vagy az élet kioltásával, nagy értékű vagyontárgyak megsemmisítésével járó erőszakot;

Lelepleződése esetén gondoskodik a szervezethez tartozó tagokról, azok hozzátartozóiról. A tanúk megfélemlítésével, a bizonyítékok megsemmisítésével, az eljáró hatóságok tagjai

megvesztegetésével vagy megszarolásával, hatékony ügyvédi segítség biztosításával a büntetőeljárás sikerének a meghiúsítására törekszik.

A szervezett bűnözésben résztvevő elkövetői kör gyakorta lakóterületileg is elkülönülő csoportot alkot, amelyet a velük szimpatizáló, bűnös tevékenységükből másodlagosan részesülő deviáns csoportok vesznek körül. Ezek részben biztosítják a bünszervezet utánpótlási bázisát, illetve számukra bizalmi szolgáltatásokat nyújtanak.

A szervezett bűnözésben való részvétel leggyakoribb külső jegyei a gyors és látványos meggazdagodásban, a legális jövedelmet meghaladó költsékezésben jutnak kifejezésre. Így tipikusnak minősíthető: a feltűnően drága ruházkodás, kirívóan nagy értékű ékszerek viselése, a luxusgépjárművek vásárlása, a luxusigényeket kielégítő szórakozóhelyeken történő feltűnő költsékezés, a nagy tétekben játszott szerencsejátékokban való részvétel, a nagy értékű utazásokban való részvétel, a nagy értékű luxuslakások és ingatlanok vásárlása, a nagyösszegű pénzbetétek ("gyanús tőke") elhelyezése, illetőleg befektetése legális vagy féllegális üzleti vállalkozásokba.

A hazai bűnüldözés egyik újkeletű tapasztalata a klasszikus szervezett bűnözés és a gazdasági bűnözés, pontosabban ezek elkövetői körének sajátos kapcsolatrendszer, illetve összefonódása. E kapcsolaterendszer ismereteink szerint többszörös és jól belátható bűnözői érdekekből táplálkozik.

A szervezett bűnözés fokozott társadalomra veszélyessége abban áll, hogy e bűnözői formának nemcsak a büntetőjog értelmében vett sértettje a kárvallott, hanem maga a társadalom egésze. A szervezett bűnözésből származó, nemzetgazdaságilag is jelentős pénzüsszegek leküzdhetetlen konkurenciát jelentenek az adózott profit és a legális gazdaság számára. Fennáll annak reális veszélye, hogy a bűnöző kör tőkeereje és gazdasági hatalma oly mértékben növekszik, hogy a társadalom működésének egésze szempontjából veszélyt jelenthet. Törvényszerű jelenség, hogy a szervezett bűnözői körből

kiemelkedő, meggazdagodott elemek keresik társadalmi legitimációjuk lehetőségét és a társadalmi hierarchiában a rendelkezésükre álló pénzeszegeknek megfelelő társadalmi státus elérésére törekcszenek.

E törekvés természetes következménye, hogy a társadalmi elit és bizonyos bűnözői rétegek között érintkezési felület keletkezik és fennáll a veszélye annak, hogy ez a bűnözői érdekérvényesítés lehetőségeit is megteremti. Ennek alapvető oka az, hogy a nyomozás során megállapítható konkrét tényálláson kívül az elkövetők és környezetük közötti kapcsolatok tényei csak igen kis részben és csakis a tényállással összefüggésben lehetnek a bizonyítás tárgyai. Egyszerűen azért, mert a hatályos büntetőjog nem ismeri a szervezett bűnözés fogalmát, következésképpen a konspiráció, illetve a bűncselekményre szerveződés tényállása a Büntető Törvénykönyvben nem szerepel.

E körülmény egyebek mellett azzal a következménnyel is jár, hogy az egyes bűncselekmények elkövetésében aktív szerepet nem játszó bűnszervezők, irányítók felelősségrevonása nem lehetséges.

A gazdasági és a klasszikus szervezett bűnözés köréből kiemelést érdemel bizonyos bűnözői csoportok végrehajtói szerepköre. Gyakran az történik, hogy bizonyos illegális gazdasági tranzakciók során a felek között előállott anyagi természetű viták erőszakos rendezése érdekében szívesen alkalmaznak szervezett bűnözői körhöz tartozó elemeket. Igen gyakori, hogy egyes emberölések, emberrablások háttérében, nem mindig bizonyíthatóan, ilyen indítékok állnak.

Negatív előjelű kapcsolódási pont, hogy a szervezett bűnözésben résztvevők egyúttal az illegális vagy féllegális gazdasági tevékenységet folytatók vámszedői is. E két bűnöző csoport gyakori érintkezéséből adódóan olyan információk keletkeznek, melyek a betöréses lopások, a gépkocsilopások előkészítésében, zsarolások, emberrablások megtervezésében, védelmi pénzek kikényszerítésében nagy szerepet játszanak. Ez utóbbi jelenség természetesen átcsap a gazdasági élet legális területeire is, komoly nyugtalanságot keltve ezáltal a vállalkozók

körében. A kialakult helyzetet rendkívül bonyolulttá teszi, hogy ilyen körülmények között rohamosan nő a biztonsági szolgáltatások iránti fizetőképes kereslet, gyakran lekötve olyan szervezett bűnözéshez közel álló biztonsági szolgáltatásokat, amelyeket az e területen megjelent új jogszabályok alapján még nem sikerült kiszűrni a legális szolgáltatások köréből.

A szervezett és a gazdasági bűnözés jelenségköreinek meglévő érintkezési pontjai és a felszínen jelentkező hasonló vagy éppen azonos tünetei nem teszik egybemoshatóvá a két bűnözési formát. Ennek ellenére a tömegkommunikációban és gyakorta más fórumokon is sajnálatosan összemoszák a szervezett és a gazdasági bűnözés felszíni jelenségeit, majd mindebből téves, túlzó következtetésekre jutnak. Súlyos hiba, ha egyes gazdasági bűncselekmények elkövetői között kétségtelenül megtalálható, a társadalmi elithez tartozó gyanúsítottak társadalmi helyzetéből adódó személyes vagy politikai kapcsolatrendszerét, érdekérvényesítési lehetőségeit, továbbá e lehetőségek felhasználásával elkövetett visszaéléseit egy tekintet alá vonják a szervezett bűnözés körében előforduló elkövetői magatartásokkal. Így könnyen lehet arra a következtetésre jutni, hogy a klasszikus szervezett bűnözés érdekeinek érvényesítése céljából jelen van a társadalom elitjében, esetleg az állami, politikai irányítás szféráiban.

A veszélyt természetesen nem tartjuk lebecsülhetőnek és még kevésbé látjuk mellőzhetőnek e téren a szükséges védekezési rendszer kialakítását. Ehhez tartozik a fontos és bizalmas munkakört betöltők nemzetbiztonsági célzatú ellenőrzése, illetve a ma még jórészt hiányzó korrupcióellenes törvényhozás is. Különösen ami a képviselők, illetve a magas beosztású köztisztviselők összeférhetlenségéről, jövedelmének igazolásáról szóló, ma még hiányzó jogszabályokat illeti.

Esélytelené tehető a közéletbe befurakodni vágyó alvilág minden törekvése a politika és a gazdaság következetes szétválása, illetve a már említett törvényalkotási feladatok ellátása révén.